

Kulturhistorisk bedömning

Bergunda kyrka

I samband med upprättandet av vård- och underhållsplaner för kyrkor i Växjö stift har Smålands museum på uppdrag av Växjö kyrkliga samfällighet genomfört en karaktärisering och kulturhistorisk värdering av Bergunda kyrka under sommaren 2006. De kyrkor som berörs är de som tillhör Svenska kyrkan och omfattas av kulturminneslagen, dvs. kyrkobyggnader som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen. Karaktäriseringen och den kulturhistoriska värderingen syftar till att användas som underlag för vård- och underhållsplanen.

Materialet består av en historik över kyrkobyggnaden, en beskrivning av exteriör och interiör samt en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering samt arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsmuseets topografiska arkiv och Antikvarisk- topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur, däribland hembygds litteratur. De redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av kyrkobyggnadens historia.

Kulturhistorisk bedömning

En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan kontinuerligt föremål för omvärderingar. Bedömningen utgår från såväl den enskilda kyrkobyggnadens värden som kyrkomiljön i sin helhet, men också värden i förhållande till andra kyrkobyggnader i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Kyrkogårdens anläggningar

Kyrkogården som närmast är kvadratisk omges av halvmurar med kallmurade sidor med stort inslag av skolsten. Begravningsplatserna är främst förlagda utmed kyrkans östra, västra och norra delar, dessa nås via ett grusat gångsystem. Vid det nordöstra hörnet har ett stort antal gravstenar samlats och lagts på murens jordfyllda insida. Sydsidan domineras av den mursträckning från 1939 som ger en monumental inramning av huvudentrén. Våluggna och fogade granitstolpar med mellanliggande räcken av smidesjärn har placerats i en bågform som ansluter mot tornet.

En trädkrans med unga lövträd är planterade utmed muren. I övrigt är det begränsat med växtlighet på kyrkogården. En större förvaltningsbyggnad, ursprungligen ett kyrkstall, ligger norr om kyrkan.

Relationsbeskrivning Bergunda kyrkogård, händelseregister

Årtal	Händelse	Konsult/ Entreprenör	Källa/ Arkiv/ dokument
1883	Kyrkogården utvidgas åt söder		
1907	Kyrkogården utvidgas åt söder och öster		
2006	Kyrkogården förses med belysningsstolpar		

Kortfattad historisk beskrivning av kyrkan

Bergunda socken som ligger strax sydväst om Växjö är rik på fornlämningar och nämns i skriftliga källor första gången 1401. Området präglas av skogsmark och närheten till Bergundasjöarna, åker- och ängsmark upptar endast en mindre del av socknens areal.

Bergunda medeltida kyrka utgör en av länets märkligaste, dess ursprung är ännu höjt i dunkel. Kyrkan har varit patronat till sätesgården Bergkvara fram till 1921 och är därför hårt knuten till godsets utveckling. Dess historia är oerhört innehållsrik där omfattande exteriöra och interiöra förändringar under århundradena skapat en högst annorlunda karaktär. Alla om- och tillbyggnader har medfört att kyrkan kan uppfattas något oproportionerlig och asymmetrisk. Det mäktiga västtornet som uppfördes senare än långhuset konstruerades troligtvis som ett försvarsverk. Dess kraftfulla och tjocka murverk med ytterst sparsmakade öppningar andas monumentalitet och motståndskraft.

Sockenstuga och prästgård ligger strax söder om kyrkan, åtskiljda endast av landsvägen.

Kyrkans stomme, exteriör

Kyrkan har en traditionell orientering med torn i väster och kor i öster. Genom de fyrkantiga utbyggnaderna på långhusets syd- och norrsida skapas en planlösning som påminner om en korskyrka. Det rektangulära långhuset avslutas med ett halvrunnt korutsprång i öster. Fasaderna är slätputsade ner mot mark där de dekorativa ansatserna är ytterst begränsade. Kyrkan saknar egentlig sockel men beroende på skillnader i marknivån syns delar av grundmurens tillhuggna marksten. Tornet som uppförts med gråsten av varierad storlek och form ger ett levande intryck p.g.a. murverkets böljande former. Tornet är något bredare än långhuset, två indragningar är tydligt synliga i dess fasad och markerar ungefär de olika våningsplanen. Det höga pyramidformade taket är mycket karaktäristiskt och i dess topp är en svartmålad tupp placerad på en spira med förgyllt klot. Takytorna är spåntäcka och i söder, väster och norr finns ljudluckor som är utformade som takkupor.

I tornväggens södra och östra anslutning mot taket finns en mindre muröppning. Ungefär mitt på sydväggen är en större portliknande öppning som användes när tornet främst hade en försvarsfunktion. Sedan länge är den yttre trappan borttagen. Vid motsvarande plats på norrväggen finns ett smalt fönster samt fyra små kvadratiska öppningar. Huvudentrén är ovanligt enkel. Den i murverket djupt liggande dubbelporten fick 1904 ett nytt ytskikt bestående av ramstycken i trä. Portomfattningen utgörs av ett slätputsat parti med ett utskjutande, profilerat, överstycke. Ovanför är ett rundbågigt fönster med blyspröjsade rutor placerat. Ytterligare ett fönster finns på västfasaden, dess stickbågade öppning ligger precis i anslutning till mellanbjälklaget.

Långhuset har sex lika stora, stickbågiga fönster, vardera tre på norr- och sydsidan, dessa fick sin nuvarande form 1825. Rutorna är blyspröjsade och försedda med färgat glas, solbänkarna är täckta med kopparplåt. Det halvrunda absidutsprånget har ett liknande fönster som dock är igensatt i murens innerliv men utvändigt bevarat. Den norra utbyggnaden som ursprungligen fungerade som sakristia har endast ett fönster, placerat på norrväggen. Det rektangulära fönstret med sina sex rutor ligger djupt i murverket där smygarna försetts med dekorativt måleri.

Den södra utbyggnaden tillkom 1825, dess sydsida domineras av två kopparklädda portar. Den västra leder idag enbart till ett mindre redskapsförråd medan den östra porten fungerar som ingång till sakristian och läktaren. Läktartrappan erhåller ljus från ett halvcirkelformat fönster på sydväggen. På vardera öst- respektive västfasaden sitter två rektangulära fönster med blyspröjsade, färgade rutor, dessa har en tydlig uppdelning i två bågar.

Långhus, absid och utbyggnaderna (korsarmarna) med sina valmade tak är alla spåntäckta. Utmed tornets krön och långhusets takfot väster om utbyggnaderna finns målad dekor bestående av akantusliknande slingor. Rester av en äldre målning finns även bevarad bakom en glasskiva på korets sydvägg. Äldre bilder visar tydligt att exteriören har utarmats på måleri under 1900-talets senare del genom vittring. Dekoren påminner om de målningar som finns under takfoten på Alvesta kyrka.

Exteriöra förändringar

Att översiktligt beskriva de exteriöra förändringar som utförts är komplicerat samtidigt som vissa uppgifter är oklara. Kyrkans äldsta parti är med största sannolikhet långhusets sträckning, väster om korsarmarna, samt den norra utbyggnaden. Det fästningslika tornet tillkom något senare och har genom sin funktion som försvarsanläggning troligtvis haft skyttegångar. Huvudentrén tillskapades först 1688 i tornets västvägg samtidigt som nord-portalen murades igen. Tornet kunde dessförinnan endast nås via en yttre trätrappa som ledde upp till tornkammaren, bortsett från en inre förbindelse, detta av försvarsskäl då trappan enkelt kunde dras undan.

I samband med kyrkans renovering och ombyggnad 1825 revs ungefär halva långhuset med tillhörande kor. Därefter uppbyggdes det nuvarande östpartiet samtidigt som en ny utbyggnad åt söder tillkom, sakristian omvandlades då till gravkor. Fönstrens placering och utformning har ändrats, dagens fönstersättning härstammar från 1825. De blyspröjsade rutorna med sina färgade glaspartier tillkom dock 1904. Enligt kyrkans arkivalier uppfördes ett vapenhus i trä omkring 1705, troligtvis förlades denna byggnad vid långhusets södra portal. Då nämnda port murades igen 1825 revs antagligen vapenhuset.

Exteriören har trots alla förändringar bibehållit en medeltida karaktär. De något osymmetriska byggnadskropparna och västtornets imposanta och kärva resning förstärker detta intryck. De flesta medeltida kyrkor fick under 1700- och 1800-talet sina fönster förstörade och utbytta, så även Bergunda. Taktäckningsmaterialet har sedan tidigt 1600-tals utgjorts av ekspån.

Kyrkans interiör

Även interiören uppvisar tydliga årstingar ifråga om inredning och stilideal. I huvudsak präglas dock dagens kyrkorum av 1900-talets renoveringar där läktarutformning, bänkar, altare, altarring, altartavla och färgsättning tillkommit under de tre stora åtgärdsprogram som realiserades under åren 1904, 1939 och 1989. Här följer en beskrivning av kyrkointeriören med början i vapenhuset:

Dagens vapenhus är ett resultat av 1939 års renovering då den stora välvda öppningen mot långhuset murades igen och en dubbelpört tillkom för att avskilja de bägge rummen. Vapenhuset ger ett imponerande intryck genom sin höjd och trappans sträckning utmed tre väggavsnitt. Golvet är belagt med kalkstensplattor. Vid norrväggen är trappan till orgelläktaren och tornkammaren placerad. Den fortsätter sin sträckning utmed hela östsidan och vidare längs med sydväggen där den stiger mycket brant upp till tornkammaren. Trappan i gråa kulörer är enkel och modern med tätt sittande träspjälor. Orgelläktaren nås via en mittplacerad dörr på östväggen. Den stora valvöppningen mot långhuset som till stora delar murades igen 1939 är väl markerad i murverket. Sydväggen domineras av ett vackert, inramat, antependium som skänktes till kyrkan 1740. Invid står en järnbeslagen ekkista som troligtvis härstammar från 1600-talet.

På norrväggen, under trappan, hänger resterna av en mässhake från 1684 innanför en skyddad ram. Intill står bord med stolar samt en smidd ljusbärare. Armaturen utgörs av en ljuskrona i taket, två lampetter på västväggen samt två moderna lampor under östsidans läktartrappa. Dubbelpörten till kyrkorummet tillkom 1939. Dörrbladen är vardera indelade i tre speglar där portens övre del är formad som en stickbåge.

Kyrkorummet upplevs högt men smalt där de dekorativa ansatserna främst koncentreras till koret, innertaket och sydläktaren. Bänkarna som insattes 1904 är helt öppna och målade i en mörkrosa kulör där bänkgavlarna även har vissa inslag av förgyllningar och en stålgrå färg. På sitsarna ligger lösa dynor klädda i ett mörkt rosa tyg. Något snävt kan man indela bänkraderna i fyra kvarter. Det sydöstra kvarteret innehåller två bänkrader medan det nordöstra endast en rad, de två övriga består av vardera tretton bänkrader. Mittgången och tvärgången har belagts med kalkstensplattor medan golven i bänkkvarteren är av trä. Vid västväggen togs 1989 två bänkrader bort för att möjliggöra tillskapandet av två enkla kapprum. En enkel träspalje uppsattes för att markera dess avgränsning.

Över mittgången hänger två ljuskronor av mässing (1600- och 1700-tal) samt en kristallkrona från 1800-talet. Vägglacerad armatur saknas. Innertakets boasering från 1904 består av profilerade trälistor som närmast antar formen av ett kassettak. Effekten är påtaglig och ger djup och karaktär åt det förhållandevis enkla kyrkorummet. På norrväggen är en mindre, färgstark, Mariafigur uppställd på en konsol, tillverkare är Eva Spångberg. Porten till den södra utbyggnaden flankeras av två vapensköldar representerande släkterna von Otter och Beck-Friis.

Samtliga fönster är försedda med innerbågar och ytterbågens färgade rutor ger ett behagligt ljus i kyrkorummet. Den s.k. greveläktaren som upptar en betydande del av sydväggen har ett påkostat formspråk. Läktarbarriären som ligger i liv med väggen består av kraftiga, gråmålade, balusterdockor med inslag av förgyllningar. På barniären står två kolonner med förgyllda kapital och kannelyrer som stödjer en takbjälke. Denna bjälke schablonmålades med abstrakta mönster och växtslingor 1904, de närmast lantliga målningarna med naiv prägel togs åter fram och konserverades 1989. Dessa ger ett annorlunda men väl fungerande komplement.

Norra utbyggnaden, den ursprungliga sakristian, är idag inredd som ett samlingsrum och kapell. Den medeltida känslan är här mer påtaglig genom det låga tunnvalva taket och det smala gallerförsedda fönstret. Valvet är putsat och kalkavfärgat. Fönstersmygarna präglas av återskapade, kraftfulla, 1600-tals målningar som påminner om akantusslingor. Golvet utgörs av tre stora gravhällar tillhörande ätten Posse där övriga ytor täcks med kalkstensplattor. Armaturen består av en modern taklampa samt två fasta ljusbärare på norrväggen. Nedanför fönstret står ett enkelt men vackert altare av ek med tillhörande krucifix.

De panelklädda dubbelportarna till norra- respektive södra utbyggnaden är snarlika, förmodligen tillkom dessa 1825 i samband med om- och tillbyggnaderna av dessa utrymmen. Den södra utbyggnadens bottenvåning som idag fungerar som sakristia ger ett modernt och funktionellt intryck. Skåp finns utmed syd- och västväggen. Mitt i rummet står ett bord och i taket hänger en mindre ljuskrona av mässing, golvet är av trä. Vid den västra fönsterbänken har ett altare iordningställt genom att man där placerat en ekskiva, på väggen är en piscina. I det östra fönstret står en stor mässingsljusstake med fem armar och i det nordöstra hörnet har väggen murats om för att ge plats åt ett kassaskåp. Här fanns tidigare uppgången till predikstolen. Via en dörr på sydväggen nås el-centralen, porten till kyrkogården samt trappan till greveläktaren. Detta läktarutrymme används idag vid körverksamhet varvid bänkarna tagits bort och ersatts med lösa stolar. Golvet är belagt med en ljusgrön heltäckningsmatta, hela sydväggen upptas av skåp. En mässingskrona hänger i taket som även kompletteras med moderna ljusrör. Innertaket är mörkgrönt och genom att profilerade lister påspikats skapas en geometrisk uppdelning av taket.

Koret ger ett intimt och värdigt intryck, korgolvet av trä är drygt en decimeter högre än övriga golvytor. Övergången från långhus till kor markeras av en triumfbåge av trä. Själva kortaket utgörs av ett halvkupolvalv med synliga brädor, valvets hjässpunkt pryds av en förgylld rosett. Korfönstret murades igen 1939 och på dess plats upphängdes 1943 en stor altartavla utförd av Simon Gate, motivet föreställer "Kristus bland skördefolket". Målningen, som omges av en smal, förgylld ram, präglas av ljusa, starka färger där Kristus liksom människorna getts ett modernt uttryck.

Altaret från 1989 är verkligen imponerande och mycket välkomponerat. Den svarta granitskivan är en exakt kopia av kyrkans medeltida altarskiva som förvaras på Historiska museet i Stockholm. Den bärande stommen består av tio ben av ek som satts samman i konstellationer om tre och två. Ett triumfkrucifix utfört av Eva Spångberg (1974) samt fyra ljusstakar står på altaret. Altarringen är öppen och har en traditionell utformning med gråmålade balusterdockor, knäfallet är tygklätt. Hela utrymmet innanför altarringen är upphöjt och försett med en ljus heltäckningsmatta.

Altartavlan flankeras av två psalmnummertavlor med nyklassicistiska stildrag, skänkta 1839. Överstykkena består av en lyra med bladrankor omgivna av två brinnande facklor. Kannelerade kolonner utgör sidopartierna. Dopfunten från 1100-talet är placerad vid korets sydvägg bredvid ett dopljus samt en fyrramad ljusbärare, bägge smidda. Den färgstarka kormattan vävdes 1989 där intentionen var att anamma altartavlans färgsättning. Predikstolen är väggfast och placerad på korets norrvägg, korgen vilar även på en pelare. I det nordöstra bänkkvarteret har utrymme tillskapats varvid en ambo kunnat uppställas här som komplement till predikstolen.

Orgelläktaren vilar på två mycket smala, gjutna pelare, varvid man kan tro att de saknar reell funktion. Den rundade läktarbarriären består av balusterdockor. Själva läktarutrymme saknar bänkar och upptas endast av orgeln. Dess fasad från 1769 är rikligt förgylld och försedd med sirlig växtornamentik, i läktarens bakre hörn finns pedaltorn som uppsattes 1974. Golvet är belagt med heltäckningsmatta. I samband med 1989 års renovering iordningställdes ett mindre museum i tornkammaren. Här finns en rad föremål och fotografier, bl.a. det stora korset med svepning som stod i korfönstret fram till 1904.

Interiöra förändringar

Dagens interiör är i huvudsak resultatet av fyra stora renoveringar, dessa utfördes under åren 1825, 1904, 1939 och 1989. Större utrymmesbehov och en donation från ätten Posse innebar att man 1825 rev delar av kyrkan för att därefter tillskapa nytt kor och en utbyggnad åt söder. Den

s.k. greveläktaren uppfördes på sydväggen och det tunnvalvda innertaket tillkom. Samtidigt fick fönstren sin nuvarande utformning och placering. Dessa åtgärder medförde att kyrkorummet omgestaltades och erhöll en uttalad nyklassicistisk prägel. Bänkarna var slutna, likaså altarringen, och färgsättningen utgick i huvudsak från vitt, grått och guld. Vid 1904 års renovering skedde en kraftig omdaning där inredningen förnyades eller byggdes om. Nya bänkar med konturskurna gavelstycken insattes och taket fick sin nuvarande boasering. Väggarna målades grågula varefter de kvaderindelades i en rödbrun färg, under taklisten tillkom även en i rutor indelad fris med skilda mönster. Orgelläktaren byggdes ut varvid en ny läktarbarriär tillkom, samma typ av barriär uppsattes även på greveläktaren. Dess baluster-dockor är identiska medan altarringen som också byttes 1904 har dockor av något smäckrare utformning.

Då korfönstret i öster försågs med måleri, bl.a. föreställande Den gode herden, flyttades det stora svepta korset från fönsterbänken till greveläktaren. Inredningen målades överlag i rödbruna nyanser vilket avsåg efterlikna domkyrkans färgsättning. I korets halvkupolvalv plockades ett förgyllt strålfält med en mittplacerad gudssymbol bort, istället fästes lodräta träribbor utmed hela taket. Målade i guld på blå botten så fungerade dessa träribbor som markerade strålar.

Resultatet av 1904 års renovering är idag påtaglig i kyrkorummet då mycket av inredningen härstammar från denna tid. Tydligt är att arkitekten påverkats av nationalromantiska strömningar där även jugendstilens växtornamentik framträder i måleriet. Detta måleri försvann närmast helt vid renoveringen 1939 som utfördes under ledning av arkitekt Paul Boberg. Intentionen var att skala bort de dekorativa ansatser som tillskapats 1904 och återknyta till mer nyklassicistiska ideal. Innerväggarna vitkalkades varvid kvaderindelningen försvann liksom strålmarkeringarna i korvalvet. All inredning och övriga trätytor målades om med stort inslag av gråa nyanser.

Bekvämligheten förbättrades genom att elektriskt ljus installerades och värmesystemet förnyades. De mest påtagliga omgestaltningarna i kyrkorummet utgörs av igensättandet av korfönstret samt att den vida valvbågen mellan vapenhus och långhus muras igen och förses med en dubbelpört. Därmed erhöles ett regelrätt vapenhus, denna åtgärd tillsammans med korfönstrets igensättande innebar samtidigt att den medeltida karaktären förvanskades. Först 1943 uppsattes en altartavla, målad av Simon Gate, på den plats där korfönstret suttit.

Nästa stora interiöra renovering utfördes 1989 under ledning av arkitekt Arne Pettersson. Bänkinredningen gavs en mörkrosa kulör som sades fånga upp kulörelement i altartavlan. Vid greveläktaren togs dekorativt måleri från 1904 fram och konserverades vilket skapar en färgstark bård bland de annars kalkvita väggarna. Två öppna kapprum av enklaste slag tillkom längst bak i långhuset varvid två bänkrader borttogs. Då det fasta altaret upplevdes alltför statiskt och svårutnyttjat gavs tillstånd att bygga ett nytt fristående altare. Resultatet blev mycket lyckat där den tunga granitskivan vilande på sina stadiga ben av ek fångat upp en medeltida tradition och känsla. Den ger samtidigt ett proportionerligt, stilrent och modernt intryck som korresponderar med kyrkorummet och förstärker korets monumentalitet. Renoveringen utfördes med stor varsamhet där den något ovanliga kulören på bänkarna ändå smälter väl in och uppfattas som behaglig.

Kyrkans fasta inredning

Predikstolen tillverkades ursprungligen på 1690-talet men dess utseende har därefter ändrats. År 1757 målades den av Zschotzscher och samma år utförde bildhuggare Segervall arbeten på korgen. Predikstolen flyttades 1825 från sydväggen till sin nuvarande plats. En kraftig ombyggnad utfördes 1904, korgens nischer försågs med figurer, nytt dekorativt måleri, ny trappa och

baldakinen gjordes om helt. Figureerna togs dock bort 1939 i samband med en ommålning av predikstolen och har sedermera försvunnit.

Stilen följer renässansens formspråk där den sexsidiga korgen indelas med korintiska kolonnetter och däremellan ställda arkadbågar. Även baldakinen är sexkantig med en karnissvängd överdel som kröns av ett kors med klot. Underdelen präglas av förgyllda mussel- och växtornament och en bård av tofsar. I baldakinens tak hänger en nytillverkad duva som är fäst i en förgylld, åttauddig stjärna.

Dopfunten av sandsten tillverkades i slutet av 1100-talet. Den tillhör en i Småland vanlig kategori funtar från medeltiden som brukar benämnas fabeldjursgruppen och dess kulturhistoriska värde är stort. Cuppan är bl.a. indelad i sju bildfält innehållande motiv på skilda fabeldjur, foten är konisk och dubbelt uppbyggd. Sedan 1989 vilar dopfunten på en sockel av ek.

Dagens orgelverk med tillhörande pedaltorn tillverkades av Västbo orgelbyggeri i Långaryd och invigdes 1974. Den ersatte då ett orgelverk från 1939. Fasaden har dock bevarats närmast intakt sedan dess tillkomst 1769.

I tornet hänger två klockor. Storklockan göts om 1833, dess tidiga historia är okänd, medan lillklockan är från 1680. Vissa uppgifter tyder på att lillklockan skänktes av Bergkvara gods som ersättning för en klocka som danska förband stal under kriget. År 1955 installerades elektrisk klockringning.

Relationsbeskrivning Bergunda kyrka, händelseregister

Årtal	Händelse	Konsult/ Entreprenör	Källa/ Arkiv/ dokument
1611	Tornet och långhusets blytak plockas ned av danska förband. Församlingen täcker sedermera taket med tjärad ekspån.	Smålands museum	II.F:1-5
1688	Den norra portalen muras igen Huvudingång tillskapas på tornets västsida	Smålands museum	II.F:1-5
1696	Korets blytak ersätts med spån medan absiden får behålla sin blytäckning	Smålands museum	II.F:1-5
1703	Det halvrunda fönstret ovanför huvudingången tas upp	Smålands museum	II.F:1-5
1705	Vapenhus i trä byggs vid den södra porten	Smålands museum	II.F:1-5
1753	Klockorna upphängs i tornet	Smålands museum	II.F:1-5
1766	Läktare uppförs i väster där en orgel placeras 1769	Smålands museum	II.F:1-5
1820	Ljudluckorna får sin nuvarande runda form	Smålands museum	II.F:1-5
1822	Tupp med kula uppsätts på tornet	Smålands museum	II.F:1-5
1825	Långhuset byggs om kraftigt där kor och absid rivs varefter ett nytt östparti tillkommer Den södra korsarmen byggs och inreds som sakristia Den norra korsarmen byggs om till gravkor för släkten Posse Fönstren erhåller sin nuvarande utformning Predikstolen flyttas från syd- till norrväggen	Smålands museum	II.F:1-5

	Den södra portalen muras igen och dess vapenhus rivs Större delen av inredningen förnyas Orgelläktarens främre del höjs Innertakets trätunnvalv tillkommer Eventuellt erhåller korgolvet en stenbeläggning Bårhusets rivs		
1828	Den norra korsarmen förses med ett nytt valmat sadeltak	Smålands museum	II.F:1-5
1863	Den gamla sakristian som 1825 blev gravkor återfår sin ursprungliga funktion medan den yngre upplåts "åt församlingen" Kyrkorummet förstoras genom att en brädvägg flyttas åt väster	Smålands museum	II.F:1-5
1880	Två kaminer insätts, en i långhuset och en i sakristian Den medeltida altarskivan påträffas i prästgårdstrappan. Överlämnas till Statens historiska museum	Smålands museum	II.F:1-5
1883	Kyrkogården utvidgas åt söder	Smålands museum	II.F:1-5
1891	Bänkarna målas vita	Smålands museum	II.F:1-5
1904	Ny bänkinredning Ny färgsättning, främst rödbruna kulörer Båda läktarna byggs om och förses med ny läktarbarriär Innerväggarna avfärgas och kvaderindelas samt förses med bård upptill Innertaket boaseras och kläs med ramstycken med tillhörande fyllningar Fönstren förses med blyspröjsade rutor. De översta rutorna i fönstren pryds med glasmålningar I korfönstret insätts en glasmålning föreställande Den gode herden i en rundmedaljong Det stora korset i korfönstret flyttas till greveläktaren. Återfinns idag i tornkammaren Predikstolsuppgången från den södra utbyggnaden muras igen Ommålning av gravkorets blindfönster så att dess effekt förstärks Ombyggnad av altaret Ny altarring Ombyggnad av orgeln Vapenhusets golv täcks med cementplattor, liksom kyrkorummets gångar Nya brädgolv i kor, läktare och i bänkkvarteren Nya dörrar mellan vapenhus och kyrkorum Huvudporten byggs delvis om och förses med ramstycken och pålagda fyllningar	Smålands museum	II.F:1-5
1907	Kyrkogården utvidgas åt söder och öster	Smålands museum	II.F:1-5
1939	Exteriör och interiör renovering under ledning av arkitekt Paul Boberg Ny färgsättning, främst gråa toner Tornets bottenvåning blir regelrätt vapenhus varvid den stora valvöppningen mot kyrkorummet minskas drastiskt Putslagningar och avfärgning exteriört och interiört Taket erhåller ny ekspånstäckning Nya hängrännor och stuprör av koppar	Smålands museum	II.F:1-5

	<p>Yttertrapporna byggs om och förses med stenplan av huggen granit Nya dörrar till den södra tillbyggnaden Ornamentslingor under takfot tas fram och konserveras Nya ljudluckor på tornet Blindfönstren på norra utbyggnaden tas bort Nya solbänksplåtar av koppar Nytt värmesystem Korfönstret muras igen i dess innerliv Korgolvet höjs Järnkaminerna plockas bort jämte murad skorsten utanför kyrkan Kalkstensplattor läggs i vapenhuset och i kyrkorummets gångar Nytt trägolv i bänkkvarteren Träribborna i absidtaget tas bort Trappan till greveläktaren byggs om Kyrkan elektrifieras Innerväggarnas målade kvaderindelning avlägsnas Ny skåpsinredning i sakristian</p>		
1942	Den norra utbyggnaden blir åter gravkor	Smålands museum	II.F:1-5
1943	Altartavla målad av Simon Gate	Smålands museum	II.F:1-5
1954	<p>Yttre renovering av tom, putslagningar och avfärgning</p> <p>Tornet förses med ett betongbjälklag avsett att stödja klockstolen Tommurens krön avjämnas med betong Hål efter bjälkar som troligtvis tillhört en skyttegång upptäcks Tornfasaden uppvisar rester av dekorativt måleri i rödbrun färg i band runt fönsteröppningar och längs taklist och som hörnkedjor</p>	Smålands museum	II.F:1-5
1959	Nytt antependium samt krucifix	Smålands museum	II.F:1-5
1973	Den s.k. Greveläktaren iordningställs för körverksamhet. Bänkarna tas bort och golvet får en heltäckningsmatta	Smålands museum	II.F:1-5
1974	<p>Ny mässhake</p> <p>Invigning av det nya orgelverket. Västbo orgelbyggeri</p>	Smålands museum	II.F:1-5
1975	<p>Yttre renovering, putslagningar och avfärgning</p> <p>Konservering av exteriört kalkmåleri Tjärstrykning av tak samt komplettering med spån Eventuellt ersattes vissa tegelpartier vid tornportalen mot lecabetong</p>	Smålands museum	II.F:1-5
1976	Triumfkrucifix skänks till kyrkan	Smålands museum	II.F:1-5
1983	<p>Yttre renovering, putslagningar och avfärgning</p> <p>Målning av fönster och dörrar Förgyllning av spira och kula</p>	Smålands museum	II.F:1-5
1988-89	<p>Interiör renovering under ledning av arkitekt Arne Pettersson Ny färgsättning Nytt fristående altare</p>	Smålands museum	II.F:1-5

	Den norra utbyggnaden, gravkoret, får karaktärer av andaktsrum Altarringen kortas Den väv som varit klistrad på innertaket tas bort Nytt elektriskt system Nya bänkvärmare Isolering av vinden Den medeltida dopfunten förses med en ny sockel av ek Ett mindre museum iordningställs i tornkammaren Äldre måleri tas fram och konserveras i sakristian och på den s.k. Greveläktaren Ny elektrisk klockringning Nytt vatten och avlopp Trägolvslipas och lackas Två bänkrader tas bort för att ge plats för kapprum. Samtidigt ges en glesare placering mellan övriga bänkrader Nya textilskåp i sakristian		
2006	Kyrkogården förses med belysningsstolpar	Smålands museum	II.F:1-5

Övergripande kulturhistorisk bedömning

Kyrkan uppvisar en komplex byggnadshistoria som avspeglar sig i arkitektur och formgivning. Det kulturhistoriska värdet är av naturliga skäl mycket stort med tanke på de medeltida murverken och det imponerande tornet som fungerat som försvarsverk. Tornet med sin kärva, slutna karaktär är unikt i länet vilket innebär största möjliga återhållsamhet vid framtida renoveringar. Exteriören kan uppfattas som asymmetrisk och stundom slarvigt utförd då ett visst mått av precision saknats i arbetet. Detta visar bl.a. på konstruktionsmässiga årsringar och en förmåga att återanvända byggmaterial. Även dessa aspekter bidrar till kyrkans speciella karaktär och ska vårdas därefter.

Interiören ger idag, trots otaliga förändringar, ett välstrukturerat och tilltalande intryck där proportioner och skilda stilutföranden korresponderar med varandra.

Den dekorativa omgestaltning som utfördes 1904 har till stora delar raderats bortsett från det boaserade innertaket. Tilläggen från 1904 gav kyrkorummet en gestaltning som inte överensstämde med dess medeltida karaktär. Därför förstärker man Bobergs åtgärder från 1939 där kvadermålningar, växtschabloner och kortakets förgyllda strålar avlägsnades. De kalkade väggarna och en allmänt mer sparsmakad interiör återknöt i större utsträckning till en äldre tradition. Ur antikvarisk synvinkel får igensättandet av det målade korfönstret anses som olyckligt, den direkta orsaken är diffus. Arne Petterssons renoveringsprogram från 1989 innebar en ny färgsättning men samtidigt betonades den sakliga återhållsamhet som Boberg anammade.

Koret har genomgått stora förändringar där t.o.m. predikstolen byggts om. Det magnifika altaret som tillkom 1989 knyter an till ett medeltida formspråk och dess tyngd och omfång har förstärkt korets monumentalitet. Korområdet är förhållandevis litet, vilket pianots placering påvisar, men ett förstärkande vore förödande för kyrkorummets karaktär då de främre bänkkvarteren helt skulle försvinna. Ett upptagande av korfönstret vore antikvariskt möjligt, heltäckningsmattan innanför altarringen kan med fördel avlägsnas.

Det utrymme som idag uppvisar en förhållandevis modern miljö är södra utbyggnadens sakristia men även dess läktare. Här finns möjligheter till förändringar om behov skulle uppstå. Den norra

utbyggnaden tillsammans med tornet är av stort byggnadshistoriskt värde genom dess välbevarade medeltida murverk. Interiören i den norra utbyggnaden har även bibehållit en starkt medeltida prägel med sitt låga, putsade tunnvalv och smala gallerförsedda fönster. Även om de konserverade väggmålningarna härstammar från 1600-talet förstärker de denna känsla. Detta utrymme ska behandlas med största varsamhet.

Dagens färgsättning som härrör från 1989 ger ett behagligt och tilltalande intryck samtidigt som den upplevs förhållandevis neutral. Kulörerna har skiftat kraftigt genom historien varför det ur antikvarisk synpunkt möjliggör framtida förändringar om församlingen så önskar. Dock ska starka kulörer undvikas där ett eventuellt färgval bör ha sin utgångspunkt i nuvarande nyanser.

Interiören är välunderhållen medan exteriören står inför en fasadrenovering då putsen är mycket sliten och fläckig. Samtidigt bör en översyn göras av måleriet under takfoten.

II.F Käll- och litteraturförteckning

Följande litteratur och arkiv har nyttjats i samband med vårdplansarbetet:

1. Antikvarisk- topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm.
Handlingar från Kungl. Byggnadsstyrelsen är inkluderade
2. Klipparkivet vid Smålands museum: Bergunda kyrka
3. Topografiska arkivet vid Smålands museum: Växjö kommun, Byggärenden, Bergunda kyrka
4. Liepe, Anita, *Bergunda och Öja kyrkor* 1970
5. Vassi, Heidi, red, *Kyrkobyggnader i Kronobergs län* 1998